

ИСТОРИЈА

год. LIII, бр. 1

Здружение на историчарите на Република
Македонија

JOURNAL OF HISTORY

Year LIII, № 1

Association of the Historians of the Republic of
Macedonia

Скопје, 2018

ИСТОРИЈА, год. LIII, Скопје, 2018, бр. 1
JOURNAL OF HISTORY, Year LIII, Skopje, 2018, № 1

РЕДАКЦИЈА

Драгица ПОПОВСКА (Македонија, главен и одговорен уредник)
Маја АНГЕЛОВСКА – ПАНОВА (Македонија)
Вера ГОШЕВА (Македонија)
Невен РАДИЧЕСКИ (Македонија)
Никола МИНОВ (Македонија)
Клер К. ТЕЈЛОР (Велика Британија)
Ендрју П. РОАЧ (Велика Британија)
Јури СТОЈАНОВ (Велика Британија)
Денис ОЗДЕН (Турција)
Лила МОРОЗ – ГЖЕЛАК (Полска)
Марио КАТИК (Хрватска)
Марина МИХАИЛОВНА ФРОЛОВА (Русија)
Стефан РОХДЕВАЛД (Германија)
Марјан ИВАНОСКИ (Македонија, секретар)

EDITORIAL BOARD

Dragica POPOVSKA (Macedonia, Editor in Chief)
Maја ANGELOVSKA-PANOVA (Macedonia)
Vera GOSEVA (Macedonia)
Neven RADICHESKI (Macedonia)
Nikola MINOV (Macedonia)
Claire K. TAYLOR (Faculty of Arts, University of Nottingham, UK)
Andrew P. ROACH (School of Humanities, University of Glasgow, UK)
Yuri STOYANOV (UK)
Denis ÖZDEN (Turkey)
Lila MOROZ – GRZELAK (Poland)
Mario KATIC (Croatia)
Marina MIHAILOVNA FROLOVA (Russia)
Stefan RONDEWALD (Germany)
Marjan IVANOSKI (Macedonia, Secretary)

Лектор
Лидија ТАНТУРОВСКА
Proof reader
Lidija TANTUROVSKA

СТАТИИ/ARTICLES

УДК 342.28 : 94 (495.02) (049.2)

Стојко СТОЈКОВ

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

„СКЛАВИНИЈА“ КАЈ ТЕОФИЛАКТ СИМОКАТА

Во последните години се засили интересот за поимот *Склавинија/Склавинии*.¹ Во рамките на тоа се разгоре полемика во врска со употребата на истиот поим кај Теофилакт Симоката.² Неочеку-

---

¹ Evangelos Chrysos, Settlements of Slavs and Byzantine sovereignty in the Balkans, *Byzantina Mediterranea. Festschrift für Johannes Koder zum 65*, ed. K. Belke, E. Kislinger, A. Külzer and Maria Stassinopoulou (Vienna 2007), 124 – 126; Nora Malinovská (Verešová), Geographical concepts of Sclavinia in historical sources from the sixth to the fourteenth century, with an emphasis on the Moravian-Pannonian and South Slavic traditions, *Slovensko a Chorvátsko. Historické paralely a vzťahy do roku (1780)*, ed. Homza, Martin Ján Lukačka and Neven Budak (Bratislava/Zagreb: Katedra slovenských dejín, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave/Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2013), 60 – 65; Nora Malinovská, The Development of the Concept of Sclavinia in the 12th Century and its Reflexion in the Polish Chronicle of Gallus Anonymus, *Nové historické rozhľady*, roč. č. 1, 5 (2015), 43-53, текстот е користен од https://uniba.academia.edu/Nora_Malinovska, и цитираните страници се од таму, а не од оригиналот (т.е. 1 – 12). Види и литературата во следната фуснота.

² Florin Curta, Sklaviniai and Ethnic Adjectives: A Clarification, *Byzantion Nea Hellás*, 30 (2011), 85 – 98, Andreas Gkoutzioukostas, The term “Σκλαυηνία” and the Use of Adjectives which Derive from Ethnic Names in the History of Theophylact Simocatta, *Cyril and Methodius: Byzantium and the World of the Slavs, International Scientific Conference*, (Thessaloniki, 2015), 638 – 646, Florin Curta, Theophylact Simocatta revisited. A response to Andreas Gkoutzioukostas, *By-*

вано во неа бев вовлечен и јас, откако Андреас Гуциокостас ме вброи во групата историчари кои под *Склавинија* кај Симоката разбираат именка и соодветно именување на земјата населена од Словените северно од Дунав.³ Тоа го направи тој цитирајќи ја мојата презентација на византолошкиот конгрес во 2016 г. во Белград на тема „Поимот Склавинија – византиски изум или западно влијание?“ Сè што имав напишано за ова прашање беше:

“The dominant thesis in the science today is that the term Sclavinia first appeared in the early VII century in history of Theophylact Simokatta written in Constantinople. It is debated during the last years if he used it like a noun or an adjective. If the second is truth then this example is disabled. Third possibility that I suggest there is that Sclavinia even might did not exist in his original work.”

Јасно е дека во моето излагање јас не сум земал позиција по ова прашање. Меѓутоа моето вклучување како еден од историчарите што поддржуваат одредена интерпретација во науката, ме задолжува да го изјаснам мојот став по прашањето, кое инаку специ-

---

zantion Nea Hellás, 35 (2016), 195-209 (Бидејќи, за жал, го немам овој труд во оригиналниот вид, го цитирам според текстот објавен од самиот Курта на неговиот акаунт во academia.edu и поради тоа страниците се од 1 до 12), Andreas Gkoutzioukostas, “Sklavenia” (“Σκλαυινία”) revisited: previous and recent considerations, *Παρεκβολαι, An electronic journal for Byzantine literature*, vol. 7 (2017), 1-12.

³ Gkoutzioukostas, “Sklavenia”, 2, 8: “at the recent 23rd International Congress of Byzantine Studies in Belgrade (2016) Stojko Stojkov announced a paper on the term “Sclavinia”, where he examines whether it is a Byzantine invention or a western influence, taking for granted that “Sclavinia” is a noun in Theophylact’s History and in the Vita of St Willibald as well... the recent views formulated by Curta and Stojkov”, “Stojkov’s assumption presupposes that the term “Σκλαυινία” is a noun,” и „the term “Σκλαυινία” used by Theophylact is an adjective and not a noun, contrary to the opinion of P. Schreiner, S. A. Ivanov, W. Ensslin, O. Pritsak, A. Berger, F. Curta and S. Stojkov.“

јално не ме интересираше, и да го дадам својот скроман придонес по расветлувањето на овој проблем. Уште повеќе што прашањето за (не)употреба на поимот *Склавинија* кај Теофилакт Симоката е важно за истражувањето на поимот *Склавинија* генерално.

Во историјата на Теофилакт Симоката напишана околу 630 г. *Склавинија* се среќава само еднаш, а се однесува на планиран византиски поход во 602 г. северно од Дунав против τῆς Σκλαυηνίας πλεθύος.⁴ Тоа се прифаќа за најстариот пример на употреба на зборот *склавинија* воопшто.⁵ Нема меѓутоа единство по прашањето дали ова е и најстарата употреба на *ἰοιμοῖ* *Склавинија*.

Спорното, во случајот, е прашањето дали овде зборот *σκλαυηνία* е употребен како именка или како придавка, што би ни дало две сосема различни интерпретации: „мноштвото на Склавинија“ или „словенското мноштво“/„мноштвото на Словените“. Во зависност од таквата интерпретација зборот различно се преведува.⁶

⁴ Theophylacti Simocattae, *Historiarum libri octo*, ed. Immanuel Bekkerus (Bonnae 1834), VIII, 5, p. 323, 9.

⁵ За прв случај на употреба, меѓу другите, го сметаат: Стејпан Антолјак, *Нашите Склавинии, Средновековна Македонија*, т. 1 (Скопје, 1985), 121, Стјепан Антолјак, *Македонските склавинии, Средновековна Македонија*, т. 1 (Скопје 1985), 127, Геннадий Литаврин, О. В. Иванова, *Византија и Славяни, Раннефеодальные государства на Балканах, VI-XII вв.* (Москва, 1985), 85, О. Pritsak, “Sklavinia”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 3, ed. A. Kazhdan (Oxford – New, York 1991), 1910-1911, С. А. Иванов, *Феофилакт Симоката, Свод древнейших письменных известий о славянах*, т. 2, (VII – IX вв), (Москва 1995), 63, б. 151, (понагаму *Свод 2*), Curta, *Sklaviniai*, 88, 89, Malinovská, *Development*, 1, Trpimir Vedriš, *Balkanske sklavinije i Bugarska*, in *Nova zraka u europskom svjetlu. Hrvatske zemlje u ranome srednjem vijeku (oko 550 – oko 1150)*, *Povijest Hrvata*, sv. 1, Matica Hrvatska (Zagreb, 2015), 582.

⁶ Како придавка овде го преведуваат или го разбираат: Immanuel Bekkerus, *Theophylacti Simocattae*, 323, Charl de Boor, *Theophylacti Simocattae, Historiae* (Leipzig 1887), 345, Кондратъев, *Феофилакт Симоката, Истѳорія*, (АНСССР Москва 1957), 180, Веселин Бешевлиев, *Грѳци извори за бѳлгарската истѳорія*,

Ако е придавка, местото и не претставува интерес за историчарите, а доколку е именка, тогаш несомнено би бил топоним изведен од демоним/етноним, а тоа отвора серија можности и дилеми.

Се разбира, при третирањето на таков вид проблематика важен се јавува јазичниот аспект. Курта и Гуциокостас понудиле детална аргументација на тоа поле, кон која тешко може да се додаде нешто.⁷ Ќе потенцирам два клучни и неспорни моменти од целата дискусија, кои ни покажуваат дека само од јазичен аспект прашањето не може сигурно да се реши.

Употребата на σκλαυινία како придавка граматички е издржано, но истовремено е уникатно. Никој друг византиски автор нема употребено σκλαυινία како придавка.⁸ Теофилакт воопшто не

т. 2, БАН, Софија 1958, 333, прифатено кај Chrysos, *Settlements*, 123 – 135, Gkoutzioukostas, *Term “Σκλαυινία”*, 638 – 646. Во некои од овие случаи преводот е едноставно „против Словените“. Како именка го преведуваат Баришић – Марковић, *Византиски извори за историју народа Југославије* (понатаму *ВИ-ИН*), т. 1 (Београд, 2007), 125 Peter Schreiner: *Theophylaktos Simokates: Geschichte* (Stuttgart 1985), 209, и Иванов, *Феофилакӣ*, 63, б. 151 (кој специјално акцентира дека правилниот превод е *војска на склавинија*, а не едноставно *Словениџе*), Michael and Mary Whitby, *The History of Theophylact Simocatta, An English Translation with Introduction and Notes* (New York 1997), 217, што е прифатено и кај Pritsak, “*Sklavinia*”, 1910-1911, Curta *Sklaviniai* 85 – 98, Curta, *Theophylact*, 195 – 209, Malinowska, *Geographical Concepts*, 61, New Pauly Lexicon (Berger, Albrecht (Berlin), “*Sclavinia*”, in: *Brill’s New Pauly, Antiquity* volumes edited by: Hubert Cancik and Helmuth Schneider, http://dx.doi.org/10.1163/1574-9347_bnp_e1115200, користено онлајн на 5 јули 2016). За различните преводи види кај Gkoutzioukostas, *Term “Σκλαυινία”*, 638, 639 и Malinowska, *Geographical Concepts*, 61, f. 2. Зборот πληθύς/πλήθος се преведува како: *мноштво*, *толпа*, *војска* (*crowd, horde, multitude*), а во латинските извори еквивалентни зборови се: *multitude, exercitus* (Chrysos, *Settlements of Slavs*, 126).

⁷ Curta, *Sklaviniai*, 89–91; Gkoutzioukostas, *The term “Σκλαυινία”*, 640-644.

⁸ Curta, *Sklavinia*, 89, (“no such adjective exists in the (medieval) Greek language”), Curta, *Theophylact*, 2: „there is no adjective sklavinios in the Greek language at

употребува придавки изведени од поимот Словени. Наместо тоа претпочита атрибутивен генетив: Σκλαυηνῶν πλήθη (мноштва (од) Словени). Така, ако е употребена како придавка, σκλαυινία би се јавувала исклучок и во византиската литература, и во рамките на терминологијата користена од самиот Теофилакт.

Од друга страна, ако е во прашање именка, наоѓаме сличен проблем: Σκλαυινία се среќава кај Теофилакт само еднаш, а во изворите од 6 и од 7 в. не се среќава воопшто.

Објаснувањето на зборот како придавка има предност да биде поедноставно – тој би бил варијација на „мноштва Словени“ и на „мноштва Варвари“ употребени повеќепати од Теофилакт. Кај него наоѓаме повеќе такви термилошки колебања меѓу: πλήθη Ῥωμαίων/Ῥωμαϊκή πληθύς, πλήθη τῶν βαρβάρων/βαρβαρική πληθύς, а Гуциокостас согледува директна паралела меѓу Βαβυλωνίας πληθύος и Σκλαυηνίας πληθύος.⁹ Употребата на σκλαυινία како придавка макар и уникатна сама по себе, сепак би била доволно препознатлива како јазична форма и не би предизвикала сериозна забунa кај читателите.

Од своја страна еднократна употреба како именка/топоним потешко би можела да се оправда. Додека немаме особена причина да дискутираме зашто, откако седум пати употребил „мноштво Словени“, Теофилакт на осмиот пат решил да употреби „словенско мноштво“, секако би требало да објасниме зошто, во својот при-

---

all“. Gkoutzioukostas, *Term “Σκλαυηνία”*, 644, бел 63: „The fact that the adjectives for the Slavs that we know from other sources end ... mostly in -ικός ... does not preclude the formation of an adjective in -ιος (see also Σκλαβινίσκος)”.

⁹ Gkoutzioukostas, *Term “Σκλαυηνία”*, 642, 643. Види и примерите за употреба на придавки изведени од етноними кај Теофилакт во истиот труд с. 643, 644. Види и дебатата околу тоа дали *вавилонска* во случајот е придавка извлечена од етноним или топоним кај Curta, *Theophylact*, 4, 5 и Gkoutzioukostas, *“Sklavenia”*, 3 – 5.

лично богат наратив со информации за Словените, тој требало да создаде нов поим за да го употреби само еднаш и тоа на крајот. Затоа, вниманието понатаму ќе го насочам, основно, кон аргументите што се понудени во корист на интерпретацијата на поимот како именка: дали тие се доволно издржани за да ја објаснат и за да ја аргументираат таквата можност?!

Клучен момент во целата дебата се јавува фактот што зборуваме за поим употребен само еднаш. Ако е именка/топоним во прашање и имајќи предвид дека Теофилакт не нашол за потребно зборот да го објасни, тој збор би требало да им е јасен на читателите по некој друг начин: да е добро познат и утврден поим, да е јасен од контекстот или да е разбирлив сам по себе. Секако најлесното и најлогично објаснување би било првото.

До неодамна се мислеше дека поимот *Склавинија* се користел широко во VII в. и дури бил име на населениот простор со Словени, северно од Дунав. Во таков контекст не изгледаше воопшто чудно дека кај Теофилакт *Склавинија* се употребува само еднаш и без никакво појаснување – овој поим им бил добро познат на читателите.¹⁰ Таквото убедување се потпираше на употребата на *Склавинија* на едно место во *Miracula*¹¹ и на тоа што Теофан Исповедник

¹⁰ Георги Баласчевъ, *Най-стѣраша словенска дѣржава на Балканския ѱолуостѣровѣ VII – VIII век и нейниятѣ еѣнически състѣавѣ* (София, 1924), 3; Геннадий Литаврин, *Славинии VII – IX вв. Социално-политические организации славян, Эѣногенез народов Балкан и Северного Причерноморья* (Москва, 1984), 195; Иванов, *Феофилакиј*, 63, б. 151; Berger, “*Scavinia*”; Щавелева Н. И., *Древняя Русь в «Польской истѣории» Яна Длугоша (Книги I–VI)* (Москва, 2004), 366, б. 6. За Литаврин поимот кај Теофилакт едноставно ја означува територијата населена со Словени на левиот брег на Дунав (Литаврин – Иванова, *Византиѣ и Славяни*, 85, Литаврин, *Славинии VII – IX вв.*, 197).

¹¹ Таквиот став се потпираше на употребата на *Склавинија* во *Miracula* според старото издание базирано на ракопис од 10 в. Vatic. gr. 797 (Литаврин, *Славинии VII–IX вв.*, 195).

го употребува поимот за настани во 658 и во 689/690 г.¹² Меѓутоа, по критичкото издание на *Miracula* од Лемерл, стана јасно дека во оригиналот не стоело $\Sigma\kappa\lambda\alpha\beta\eta\nu\tilde{\omega}\nu$, туку $\Sigma\kappa\lambda\alpha\beta\eta\nu\omega\nu$.¹³ Теофан, пак, е извор од почетокот на IX в. кога поимот *Склавинија* и навистина започнува да се шири¹⁴ додека ниту еден познат извор од 7 и од 8 в. не го употребува овој поим. Според тоа, тврдењето дека поимот *Склавинија* имал широка употреба и им бил добро познат на

¹² Theophanis *Chronographia*, ed. Carolus de Boor, vol. 1, Textum graecum continens (Lipsiae, 1883), 347⁶⁻⁷, 364^{5-9, 11-18}.

¹³ Lemerle Paul, *Les plus anciens recueils des miracles de saint Demetris*, I, Le texte (Paris 1979), 130, 134.¹⁴ Во преводите на Чудата изршени пред критичкото издание на Лемерл го наоѓаме како *Склавинии* (Види Баришић, Теофилакт, *ВИИИЈ* 1, 177, бел 7, кој го поврзува имено со единственото место кај Симоката). Дека во оригиналот го немало, се гледа и од самиот текст – хаганот ги собира сите „од *Склавиниите*, зашто *целиот овој еџнос* му бил потчинет“ (курзив СС). Очигледно е исто дека дури и кога би се прифатило дека *Miracula* и Теофилакт би го користеле поимот *Склавинии*, би имало сериозна разлика меѓу нив. Во Миракула – множина (*Склавинии*) што се однесува на потчинети субјекти на Аварите, кои заедно сочинуваат еден етнос, при што би имало дисонанс меѓу множината на *Склавинии* и еднината на етнос. Кај Теофилакт – еднина (*Склавинија*), составена од повеќе етноси или родови, кои евентуано се јавуваат независни од Аварите. Дури и Литаврин кој во 1984 г. искажува сериозни сомненија во однос на отстранувањето на поимот *Склавинија* од Лемерл, веќе следната година ретерира (Литаврин – Иванова, *Византија и Славјани*, 85, а на 87: „исключая одно спорное место о «славянах» или «Славиниях» в Аварском хаганате“). Денес изгледа повеќе нема приврзаници на идејата дека поимот *Склавинија* постоел во *Miracula*.

¹⁴ *Monumenta Germanica Historiae*, Legum Sectio III, tomus II, pars II, 2,2, Concilia aevi Karolini [742-842]. Teil 2 [819-842] (Hannoverae at Lipsiae, 1908), 477, 10, 11. H. Gregoire, Les sources epigraphiques de l'histoire bulgare, *Byzantion* IX (1934), 768; H. Gregoire, Un Nouveau fragment di "Scriptor incertus de Leone Armenio", *Byzantion*, t. XI (1963); 423, F Dvornik, *La Vie de Saint Gregoire le Decapolite, et les Slaves Macedoniens au IXe siecle* (Paris, 1926), 61,²⁰ – 62, 4.

читателите на Историјата на Теофилакт Симоката, не се потпира на директни докази.

Текстот на Теофилакт Симоката, сам по себе, прилично јасно сугерира дека во негово време не постоел утврден географски поим, кој ја означува населената земја со Словени, северно од Истар. Во неговата терминологија за Словените доминираат одредници за луѓе, додека такви за територија се јавуваат само во единични случаи (два пати наоѓаме за словенските територии *варварска земја* и еден пат *варварски реџион*), а поврзани директно со зборот Словени – само еден пат (*словенски реџиони*). Наместо соодветниот топоним *Склавинија*, кој, во многу би го олеснил неговиот расказ, во текстот на Теофилакт доминираат одредници, како „(областа) од онаа страна на Истар“.¹⁵

Заедно со убедувањето дека поимот *Склавинија* бил добро познат во 7 в., отпадна и главното, најлогично и најприродно објаснување за еднократната употреба на поимот *Склавинија* кај овој автор. Без тоа објаснување тврдењето дека е во прашање именка станува тешко одржливо.¹⁶ Тоа што Теофилакт употребува непознат топоним за современите, притоа само еднаш и без било какво појаснување, се претвора во сериозен и дури непремостлив проблем.

Се разбира, да се создаде самиот поим не било тешко: тоа е вообичаен начин на изведување на топоним од демоним/етноним

¹⁵ Таа дури се нарекува област: τὴν χώραν τὴν ἀντιπέρασ τοῦ Ἰστρου, Simocatta, *Historiarum*, VIII, 6, 2.

¹⁶ Карактерно е дека во својата детаљна одбрана на тезата дека е во прашање именка Курта, на два пати се навраќа на „можноста“ *Склавинија* да постоел како топоним во 6 – 7 в. и се повикува на *Miracula*, макар самиот признава дека најверојатно поимот таму го немало, Curta, *Sklavinia*, 85, 86, 94: „It may well be that Theophylact did not in fact invent the word, and that the term was already used occasionally at the time to refer loosely to the lands inhabited by Slavs.“

и затоа често се претпоставува дека поимот „Склавинија“ е создаден од Теофилакт или од друг негов современик по логиката по која се изведени од етноними географските поими: Скитија, Германија, Арабија и Сарматија.¹⁷ Но, макар да создал повеќе нови зборови во својата Историја, Теофилакт ниту еднаш не создал географски поим од етноним современ на него. Тој не видел потреба ниту од Антија, ниту од Туркија, ниту од Аварија.¹⁸ Зошто тогаш би

¹⁷ Литаврин, *Славинии VII – IX вв.*, 195: „тој е образуван по типот на поимите „Скитија“, „Сарматија“, „Арабија“ итн.“, Иванов, Теофилакт Симоката, 63, бел 151: „Теофилакт Симоката или некој друг негов современик го создал по урнекот на други такви – Скитија, Сарматија и др.“ Curta, *Sklaviniai*, 91, 93 („Theophylact invented a name for the land of the Slavs derived from the very name he used for them in the History“), Berger, „*Sclavinia*: A term, common since the 6th cent. AD in Greek and Latin, derived from the demonym Σκλαβηνοί/ Sklabēnoi or Sclavi (Slavs)“; Curta, *Theophylact*, 9: „Theophylact has created many new words ... the invention of Sklavinia is nothing unusual“, ,

¹⁸ Curta, *Sklaviniai*, 93, 94, „There is no Avaria and no Tourkia in Theophylact’s History. That there is instead a Sklavinia is largely due to his peculiar style and narrative strategies“. Во другата своја статија (Curta, *Theophylact*, 7) го дава следното објаснување за отсуството на поимот Аварија кај Теофилакт: There is no Avaria, because that land is in fact Roman, having been given only temporarily to the Avars by the emperor... There was no Avaria north of the river Danube, because one part of it was a formerly Roman territory that had been temporarily assigned to the Avars, while the other was - the lands of the Sclavene“. Таквото објаснување е неиздржано – истите аргументи би се однесувале и на Словените, населени во поранешната римска провинција Дакија. Тоа не би можело, исто така, да го објасни отсуството на Антија (види и Gkoutzioukostas, *Sclavenia*, 6, 7). Непостоењето на Аварија и во франкските извори (кои преферираат Хунија, види *Analium Laubacensium Continuatio Altera*, *Annalium Petavianorum pars Secunda*, *Annalium Guelferbytany*, во *Monumenta Germanica Historiae*, SS, v. I ed. G. Pertz (Leipzig, 1825), p. 13, 17, 18, 45), зборува дека причината треба да се бара во друг правец. Освен тоа, фактот што некоја држава или племе зазеле римски територии традиционално, не било причина Ромеите да не користат соодветен топоним, како што можеме да видиме

имал потреба од *Склавинија*? Уште поважно: зошто би создал име на земја за која редовно зборува, но за да го употреби само еднаш и тоа на крајот?

Поголема јаснос̄и

Бидејќи не може да е во прашање употреба на општопознат поим, објаснувањето е побарано во две други насоки. Прво, во потребата да се постигне поголема јасност и второ, во индивидуалниот стил на авторот.

Уникатноста и единичноста на поимот само по себе претставува сериозен предизвик пред можноста *Склавинија* да е употребена за поголема јасност. Да се тврди дека уникатен поим, кој самиот има потреба од појаснување, бил употребен како појаснување, значи да западне во маѓепсан круг. Како еден невообичаен топоним можел да ги направи работите јасни за читателите во VII в., кога тој успеал да создаде конфузија кај подобро упатените историчари во XX и XXI в.?¹⁹

Теофилакт Симокаџа опишал серија походи против Словените, претходно, без да најде за потребно да го употреби поимот *Склавинија*. Би се очекувало, кон крајот на неговиот наратив, читателите да се запознаени со користената терминологија. За да се во-

---

од честата употребата на *Склавинија* и на *Буџарија* во 9 и во 10 в. во византиските извори (спореди писмото на Роман Лакапин до бугарскиот владетел Симеон, во кое василевсот изјавува дека „иако Ромеите навикнале вие да владеете со нивна земја, сепак не ја имаат забравено“ (*Грџки извори за бџларската историја*, т. 4 (Софија 1964, 303).

¹⁹ Забележливо е што, наспроти своето инсистирање дека причината за употреба на поимот е очигледна од контекстот, Курта посветил повеќе страници за да ја објасни таквата очигледност, а тоа зборува само за себе (Curta, *Skla-viniāi*, 90, Curta, *Theophylact*, 3, 8, 9). Малиновска, спротивно, го оценува описот на Теофилакт како „its descriptions is very vague, lacking the proper territory definition.“ (Malinovska, *Geographical Concepts*, 61).

веде пред самиот крај нов поим, би требало, во конкретниот настан, да има нешто ново и специфично што го немало претходно и кое немало како да се изрази преку користената до тој момент терминологија. Во таа насока причината за еднократната употреба на *Склавинија* кај Теофилакт е побарана во неговата желба да постигне поголема прецизност на тоа конкретно место. Но, за да може да послужи како појаснување, треба, во конкретниот случај или контекстот да појаснува што треба да се разбере под *Склавинија* или самиот збор да го појаснува контекстот.

Контекстот, во кој се сместува веста што нè интересира, е следниот: Маврикиј дознал дека каганот намерно ја одложува војната исчекувајќи ромејските војски да бидат распуштени во своите зимувалишта, со намера потоа да изврши напад сè до Константинопол. Императорот му заповедал на Петар да го напушти Адријанопол и „да го помине Истар“. Поминување на Истар можело да значи подеднкаво напад против Аварите или Словените. Реченицата што следи и нè интересира нас појаснува – Петар се подготвува да ја помине реката против „мноштвото на Склавинија“ или „склавинското мноштво“. По заповед на Петар, Ромеите, на чело со Гудуин, го поминале Дунав, каде што убиле *мноштво неџријаџели*, а заробиле други и посакале да се вратат назад, но Гудуин ги запрел. Кога дознал за ова, каганот испратил војска да ги уништи ромејските сојузници, Антите. Во меѓувреме, мноштво Авари решиле да поминат на страната на императорот, предизвикувајќи голем страв кај каганот. Со настапувањето на есента, Маврикиј инсистирал војската да презими „во словенските области“, што пак ќе ја предизвика побуната, која ќе доведе до неговиот пад од власт.²⁰

Се поставува прашањето: Дали, во конкретниот случај, имало потреба да се создаде нов термин за да се појасни против кого е овој поход? Одговорот би требало да е негативен. Походот не бил

---

²⁰ Simocattae, *Historiarum*, VIII 5 - 6.

против Аварите, што е сосема јасно, а ниту ги засега нив, така што тие можеле да ја искористат византиската зафатеност со Словените за да ги нападнаат Антите. Потоа, јасно е кажано на кое место византиската војска го поминала Дунав кога се вратила од нападналата словенска територија (Паластол) и кои се местата низ кои поминала кога решила пак да се врати таму (Асим и Куриск), просторот меѓу истекот на р. Искар во Дунав и градот Никопол, т.е. местото на походот е прецизно географски дефинирано.²¹ Тоа е истото место, каде што бил извршен во 594 г. походот против Пирагаст и за кој, Теофилакт, воопшто не употребува Словени, *Склавинија* или слични поим, туку само „варвари“.²²

Веројатно главен аргумент на Флорин Курта, во корист на тоа дека *Склавинија* е именка, се јавува тврдењето дека поимот е употребен за да се појасни дека нападот бил против фактички независните Словени, а не против оние што биле реално потчинети на каганот.²³

Можеби Теофилакт претпоставувал дека географијата на веќе изгубените територии по Дунав, не е доволен ориентир, а ниту контекстот е доволно јасен и затоа решил да потенцира против каков вид Словени бил походот, преку нов поим? Меѓутоа поимот *Склавинија* сам за себе нема прецизно значење. Читателите овој невообичаен за нив и неупотребен дотогаш во текстот на Теофилакт поим, можеле релативно лесно да го протолкуваат како „земја на Словени“, но поимот ни најмалку не дефинира која земја е во прашање и со каков статус е таа. *Склавинија*, во принцип, не под-

²¹ Simocattaе, *Historiarum*, VIII, 6, 3, Gkoutzioukostas, *Sclavenia*, 7.

²² Иванов, *Феофилакиј*, 64, б. 161

²³ Curta, *Sklaviniai*, 91, 93 („The reason for Theophylact’s use of this proper noun is the narrative need to distinguish for his audience between different lands on the northern bank of the river Danube, some controlled by Avars, others by more or less independent Slavs“ (93), Curta, *Theophylact*, 9,

разбира „земја на независни Словени“. Уште помалку тоа може да се подразбира кај Теофилакт Симоката, во чиј расказ нема поим *Аварија* наспроти кој ќе се изврши разграничување. Така, *Склавинија* слободно би можела да биде територијата на потчинетите на Аварите Словени, на независните Словени или обопштувачки поим за земја на Словените генерално или која било област/земја на Словените.

Контекстот, од друга страна, исто така, не ни помага да заклучиме дали походот на Гудуин бил против зависните од Аварите Словени (како превенција на нивниот планиран напад) или бил напад против независните Словени (за да не се остави војската да бездејствува додека Аварите го одложуваат својот напад или затоа што тие биле во некој вид сојуз со Аварите). Реакцијата на каганот, кој решил, како одговор на ромејскиот напад против Словените, да ги нападне ромејските сојузници Антите, сугерира дека овие Словени биле некако поврзани со Аварите (сојуз, зависност и сл).²⁴ Зошто, за Теофилакт, би била важна разликата меѓу *сојузни* и *попчинети* Словени ако и во двата случаи тие би биле непријатели на Византија и дел од аварската коалиција?

Самиот аргумент претпоставува дека постоела јасна разлика меѓу *реално зависни* и *практично независни* од Аварите Словени и дека таа била важна за Теофилакт. Меѓутоа ништо во неговиот наратив не сугерира нешто слично.

Не може да се открие некаква термилошка специфика или законитост кај Теофилакт во однос на тоа дали зборува за *зависни* или *независни* Словени. При првата кампања на Приск, северно од Дунав, против „родовите на Словените“, кога ќе настрадаат *мноштво* на Ардагаст и на Мусокиј, е сосема спорно дали се во прашање зависни или независни Словени. Аварите го сфатиле овој по-

---

²⁴ Curta, *Sklaviniai*, 93.

ход како нарушување на мирот од страна на Ромеите, додека Приск тврдел дека „војната е започната против Словените, зашто договорите и спогодбите со Аварите не ја спречуваат војната со Гетите“.²⁵ Големите успеси на Приск го разгневиле каганот и тој решил да ги нападне Ромеите, против што се искажале некои негови великодостоинственици, кои сметале дека „тој неправедно се лути на Ромеите“. Каганот се согласил на мир под услов да добие дел од пленот што го зел Приск од Словените, зашто, како што вели: „тој ја нападнал мојата земја и им нанел зло на моите поданици“.²⁶ И така при сиот овој нејасен статус на нападнатите Словени, Теофилакт немал потреба да се изјасни или да го употреби поимот *Склавинија*. Од друга страна, кампањата на Петар против Словените, кога е убиен Пирагаст, сосема очигледно не е во нарушување на договорот со Аварите²⁷ и според тоа е против независни Словени, меѓутоа овде повторно ја немаме *Склавинија*.

Терминологијата искористена во кампањата против τῆς Σκλαυηνίας πληθῦος кореспондира повеќе со онаа во првата кампања на Приск, против Словените северно од Дунав, за кои каганот претендирал дека се негови поданици и се наоѓаат на негова земја. Наспроти „Склавинија“ би стоело „варварска земја“, а наспроти „словенски региони“ – „варварски регион“. Ниту еден сличен поим не наоѓаме во првата кампања на Петар против неспорно независните Словени на Пирагаст северно од Дунав (само „варвари“ и „мноштво варвари“). Меѓутоа дејствијата против τῆς Σκλαυηνίας πληθῦος всушност биле водени во истите области каде што нападнал Петар во 594 г. кога војувал со Пирагаст.²⁸ Отсуството на каква било термилошка доследност или обврзаност на поимот

---

²⁵ Simocattae, *Historiarum*, VI. 6.

²⁶ Simocattae, *Historiarum*, VI. 11

²⁷ Simocattae, *Historiarum*, VII, 4, 5

²⁸ Иванов, *Феофилакѝ*, 64, б. 161

Склавинија, со идеја за независност на Словените, се чини очигледна.

Тоа што каганот претендирал дека има власт над Словените²⁹ – дури и оние северно од Никопол, но пак бил подготвен да се договара да добие дел од пленот што Ромеите го зеле од нив, заедно со фактот што Ромеи и Авари се договориле: „Истар ќе стане граница меѓу Ромеи и Авари, но против Словените реката може да се поминува“³⁰ ни покажува една исклучително комплицирана и променлива ситуација на обврзаност, претензии и зависност, при која, секој обид за прецизирање и за спротивставување на *зависни* наспроти *независни* Словени изгледа премногу амбициозен и дури бесмислен.

Курта, како дополнителна причина за употреба на „Склавинија“ од Теофилакт, ја наведува желбата да се појасни дека војската на Аварите, која била испратена против Антите, не поминала низ териториите на Словените северно од Дунав (која се јавувала како најкраткиот пат), туку веројатно јужно од неа, низ Мизија.³¹ За да може да се употреби овој аргумент, сепак прво треба да се докаже дека Аварите поминале низ Мизија, за што меѓутоа немаме податоци. Аварите и Ромеите, во соодветниот момент, биле во состојба на војна и едно поминување на Аварите низ ромејска територија би требало да се забележи некако од Теофилакт. Многу поприроден и лесен начин да постигне јасност за Теофилакт, во случајот, би бил да каже дека војската испратена против Антите поминала *јужно од Дунав* додека ромејските сили биле *северно од реката*, наместо да се воведува нов топоним. Освен тоа, не е јасно зошто овие две маршрути на аварскиот поход да се единствените можни. Тој можел (и тоа изгледа пологично и оправдано) да биде извршен

---

²⁹ Curta, *Sclavinia*, 93

³⁰ Simocatta, *Historiarum*, VII. 15

³¹ Curta, *Theophylact*, 8.

преку Трансилванија, и така би се избегнало двојното поминување низ непријателска територија на пат кон ромејските сојузници Антите и на враќање, било таа непријателска територија да е онаа на Ромеите или онаа на нападнатите од Византија „независни Словени“.

Симоката пишува за луѓе во Константинопол околу 630 г.³² Ако воведува нов поим како појаснување, тоа го прави, имено, за нив. Но, дали поимот *Склавинија* се јавува соодветен за именување на просторот северно од Дунав како „словенска земја“ за читателите во Константинопол околу 630 г.? Во тоа време ниту *Склавинија*, ниту *земја на Словениите* повеќе не можеле да бидат така недвосмислено асоцирани и лоцирани северно од Дунав, затоа што голем дел од Словените веќе живееле во од нив контролирани области, јужно од таа река. Ако, Маврикиј, пишувајќи пред 602 г. не употребува *Склавинија* за територијата северно од Дунав, во Стратегиконот, колку понеприродно е тој да се појави три децении подоцна во изменети услови, кога Дунав повеќе не се јавува како граница меѓу Ромеите и Словените?

Важна теоретска слабост на аргументот за употреба на „Склавинија“, како појаснување на ова место во текстот на Теофилакт, се јавува тоа што овој аргумент, во науката, се појавува повеќе во функција да ја објасни евентуалната употреба на *Склавинија* како именка или како топоним, а не е предизвикана од објективна нејасност во изворот.³³ Аргументот исто претпоставува дека Теофилакт на ова место сакал да биде прецизен кога, самиот опис на настаните, е всушност воопштен. Тоа не е единствениот случај кога тој ги наведува походите против Словените воопштено и генерализирано. Заслужува да се одбележи дека Теофан Исповедник,

³² Michael Whitby, *The emperor Maurice and his historian: Theophylact Simocatta of Persian and Balkan Warfare* (Oxford, 1988), 39, 40, 50, 51.

³³ Gkoutzioukostas, *Sclavenia*, 8.

при интерпретацијата на истиот текст на Теофилакт, не ја сфатил претпоставената потреба да се прецизира кои Словени биле нападнати. Походот е зад Истар, но Словени или *Склавинија* не се спомнати, така што станува нејасно кој е жртва на походот.³⁴

Вестите за овој воен поход на Ромеите против τῆς Σκλαυηνίας ας πληθύος се сосема кратки и општи, за разлика од претходните походи, кога се наведуваат конкретни имиња на словенски водачи, имиња на реки во словенската територија, како и мноштво други детали. Не дека и порано не наоѓаме општи констатации од овој тип, како онаа според која Приск „бил испратен од императорот кон Истар, за да може родовите на Словените да бидат спречени да ја поминуваат реката и присилени да ја остават Тракија на мир“.³⁵ Меѓутоа, описот на дејствијата на Приск понатаму е детален, а на Гудуин, против „Склавинија“, – не е. Доколку го бараме она што е специфичното во конкретниот случај и што би можело да предизвика воведување на нов поим, тогаш причината за употребата на „Склавинија“ би требало да е, имено, во оваа карактеристика на овој опис – неговата општост. Поимот би требало да биде неодреден и употребен за да се избегне прецизност, а не да се постигне таква. *Склавинија* со базично значење „земја на Словени“ би можела да се однесува на словенските територии генерално, или на која било од словенските територии северно од Дунав. Причина за неговата употреба би можела да биде недостаток на доволно прецизна информација од страна на Теофилакт за овој поход или желба да го скрати текстот на тоа место, кое се јавува како подготовка кон важниот расказ за падот на Маврикиј. Меѓутоа, пак би останало необјасниво зошто бил потребен нов термин за генерализација кога веќе порано се искористени серија други такви, зашто можело да се каже, како на другите места, дека походот е

³⁴ Theophanis, *Chronographia*, 284, 9-15

³⁵ Simocattae, *Historiarum*, VI. 6

против: „Словените“, „словенските родови“, „словенскиот етнос“, „мноштвата на Словените“. Притоа „склавинија“ како придавка („словенското мноштво“) би служела подеднакво добро како генерализација. Очигледно, ниту идејата за потреба од избегнување прецизност преку генерализација, не претставува задоволувачко објаснение за создавањето на топоним *Склавинија*.

На крајот, во конкретниот случај, нема ништо што не можело да се изрази со терминологија дотогаш употребувана од Теофилакт и според тоа воведувањето на нов термин останува неоправдано, непотребно и необјасливо.

Заклучокот, значи, би требало да биде дека *Склавинија*, во конкретниот случај, не може да послужи за создавање на поголема јасност. Ниту поимот *Склавинија* самиот за себе го појаснува контекстот, а ниту контекстот – него. Ниту, пак, описот бара воведување нов поим.

Избеѓнување на моноџонија и џовџорување

Друго понудено објаснување е стремежот на Теофилакт Симоката да избегне монотонија и повторување.³⁶ Овој аргумент, меѓутоа, е очигледно неодржлив. Еден поим употребен само еднаш на крајот на долг наратив не може да послужи за избегнување на монотонија или на повторување. Но, пак и самата претпоставена желба на Теофилакт се јавува фиктивна, затоа што тој немал никакви проблеми да биде монотон и репетитивен во однос на Словените. Теофилакт, за Словените и за војните со нив, употребува: 37 пати – варвари, 13 пати – Словени, 3 пати – Гети, 7 пати – Σκλαυηνῶν πλῆθη, 5 пати – βαρβάρων πλῆθη. По еден пат се среќаваат само категориите: *словенски родови*, *словенски етнос*, *Склавинија*. Во две од византиските кампањи, северно од Дунав, тој

³⁶ Curta, *Theophylact*, 9 – „Theophylact’s key stylistic features is the obsession to avoid monotony and repetition ... Sklavinia was a solution to that problem“.

употребува само еден поим – *варвари*: против Мусокиј (11 пати) и против Пирагаст (6).

Терминологијата употребена од Теофилакт за Словените би можела да се претстави на следниот начин:

(SE-SP-S-B) – (PS-B) – (G-S) – (S-S-PS-(B-B)) – (SGs-B-S-G) – (SP-PS *Ar-gaīasū*) – (S-B-B-S-S-B-B-B) – (S-B-B) – (B-B-B-B-B-B-B-B-B) (*Мусокиј*) – (BP- BGe - BGe) – (BX-B-SP-B-B) – (S-B-G-B-B-B-B) – (SP – S – BP) – (B-PB-B-PB-B-B-B-B) (*Пуројасū*) – (S-S (*Tuca*)) – (SCLP-SX-PB).³⁷

Како што гледаме *Склавинија* се јавува дури на крајот и според тоа таа не можела да служи за избегнување монотонија или повторување. Курта прецизира дека употребата на *Склавинија* се јавувала неопходна „especially if Theophylact wanted to avoid repeating the circumlocution “the lands of the Sclavenes (τῶν Σκλαυηνῶν χώραις)”.³⁸ Меѓутоа Σκλαυηνῶν χώραις исто се среќава само еднаш кај Теофилакт Симоката и тоа по τῆς Σκλαυηνίας πληθῦος, што го прави неточен овој аргумент.

Употребата на *Склавинија*, како придавка, би служело не полошо на целта да се избегне повторување.³⁹ Притоа, ако зборот *Склавинија* е употребен за да се избегне повторување, тоа би значело дека тој се јавува еквивалентен на τῶν Σκλαυηνῶν πλήθη, кој е употребено седум пати претходно, и според тоа би требало да е употребен во функција на придавка.

³⁷ Притоа S значи Slavini, SCL – Scлавinia, P – plethios, B – barbari, E – ethnos, G – Geti, Gs – genos, Ge – ges, земја, X – hora. Поимите се групирани во загради, според начинот на кој се групирани во наративот на Теофилакт, а во курзив се дадени термините употребени за Словените северно од Дунав.

³⁸ Curta, *Theophylact*, 9

³⁹ Gkoutzioukostas, *Scлавinia*, 8.

(Не)вклоиеносџи на џоимоџи во џерминолоџијаџи на Теофилакџи Симокаџи

Теофилакт ретко употребува територијални поими кога се во прашање воени активности против Словените. Поимите во еднина, како *земја* или *обласџи*, ги поврзува со *варвари* или со име на конкретен водач (Ардагаст), а не со *Словени*.⁴⁰ Во единствениот случај кога поврзува територијален поим со *Словени* тоа не е земја, туку региони, области (множина: τῶν Σκλαυηνῶν χώραις).⁴¹ Во визијата на Теофилакт северно од Дунав живеат „словенски родови“ (Σκλαυηνῶν γένη), таму има повеќе региони, секој со свој водач, секој водач со свое „мноштво Словени“. ⁴² Силите, со кои се судираат Ромеите, било на Балканот, било кога навлегуваат во една или во друга словенска област, се определувани или како πλήθη Σκλαυηνῶν или како τῶν βαρβάρων πλήθη. Тие дејствуваат независно едни од други и не сочинуваат некоја целина, освен како потенцијални непријатели на империјата. Наспроти тој обединувачки елемент, тие се наоѓаат во различен степен на обврзаност со аварскиот каган – од потчинетост или сојузништво до непријателство. Една нестабилна и постојано променлива ситуација. Територијата на Словените северно од Дунав во визијата на Теофилакт не е ниту политички единствен ентитет (сојуз или сл.), ниту претставува географска целина. Нејзиното именување со општ територијален поим *Склавинија* и претставување како обединета воена сила во еднина – Σκλαυηνίας πληθύος е во дисонанс со сликата што генерално ја презентира Теофилакт.

⁴⁰ Simocattae, *Historiarum*, VI.10: βαρβάρου γῆς (p. 260, 18); VIII. 6: βαρβάρων γῆς (p. 325, 183); VI. 11: βάρβαρων χώραν (p. 264, 3.4).

⁴¹ Simocattae, *Historiarum*, VIII.6 (p. 324, 5.6).

⁴² Спореди: Πειράγαστος φύλαρχος δέ οὔτος τῆς πλεθοῦς ἐκείνης τῶν βαρβαρῶν (Simocattae, *Historiarum*, VII. 4, (p. 227, 24 – 228, 1), или за нападот против τὸν Ἀρδάγαστον διατέμνονται χώραν, во која Ромеите γῆβιλε со меч πλήθη Σκλαυηνῶν (VI, 7, p. 253, 5, 18, 19).

Целта на византискиот поход била тῆς Σκλαυηνίας πληθὺς, но за време на самиот поход и потоа се користи друга терминологија. За време на борбите се убиени πλήθη πολεμίων (мноштва непријатели). Веднаш, откако походот против тῆς Σκλαυηνίας πληθὺς е извршен успешно, на војската ѝ е заповедано да остане не во Сκлавинија или дури во словенска земја или обласί, туку да остане ἐν ταῖς τῶν Σκλαυηνῶν χώραις (во словенските области). Овде противречноста меѓу „словенски области“ и „Сκлавинија“ е видлива.⁴³ Понатаму војската одбива да презими не во Сκлавинија, туку во „областа од онаа страна на Истар (τὴν χώραν τὴν ἀντιπέραν τοῦ Ἰστρου), зашто мноштва варвари (τὸ πλήθη βαρβάρων) слично на бранови ја преплавуваат“.⁴⁴ Овде се јавува нова противречност меѓу мноштвоио на Сκлавинија против кое е походот и мноштваӣа варвари што ја преплавуваат земјата, во која требало да останат Ромеите по походот (наречена конкретно: „словенските области“, „областа од онаа страна на Истар“, „варварската земја“). Затоа Курта доаѓа до заклучок дека „Godwin’s operations of 602, however, were directed only against one of those hordes, namely that from Sklavinia, ‘the territory of the Sclavenes’“.⁴⁵ Овде Курта под „мноштва варвари“ очигледно разбира обопштувачки поим за варварските сили северно од Дунав од кои Словените се само дел. Меѓутоа, овде мноштва варвари се само Словените: πλήθη βαρβάρων е употребено како замена на πλήθη Σκλαυηνῶν, како и многу пати претходно. Тоа се „мноштваӣа варвари“ во „словенскӣе обласίи“ во кои Ромеите добиле заповед да презимат. Во таква ситуација „мноштвоио на Сκлавинија“ би требало да биде не Словените како едно од варварските мноштва Северно од Дунав, туку само

⁴³ На ова разминување меѓу еднина и множина обраќа внимание и Curta, *Sklaviniai*, 92, 22.

⁴⁴ Simocattaе, *Historiarum*, VIII, 6 (p. 324, 9, 10)

⁴⁵ Curta, *Sklaviniai*, 93

една од словенските области со нејзиното „мноштво“, како што следи и од тоа што и двата збора се во еднина, наспроти множина-та во Σκλαυηνῶν χῶραις и πλήθη βαρβάρων. Во прашање не би била „земјата на Словените“ (генерално) или некаков конкретен топоним, туку едноставно една од земјите на Словените, непозната која од сите оние што се северно од Дунав. Тоа би била сосема бесмислена и неразбирлива употреба, освен ако поимот е употребен, имено, за да се избегне прецизност. Меѓутоа, ниту ова објаснување не изгледа убедливо, зашто би значело дека императорот му заповеда на врховниот командант на војските на Балканот да нападне само една од словенските области северно од Дунав.

Примарен елемент во сите воени операции што ги опишува Теофилакт против Словените се јавуваат луѓето (*Словени, Геџи, варвари*), а не земјата на која живеат.⁴⁶ Луѓето се спомнати, наспроти територијата, седум пати повеќе. Во таков контекст именувањето на просторот северно до Дунав со единствен поим *Склавинија*, а на луѓето таму како нејзин атрибут (*мноштво на Склавинија*) стои неприродно и погрешно. За разлика од тоа употребата на σκλαυηνία како придавка би се вклопила подобро: таа би била слична и аналогична на τῶν Σκλαυηνῶν πλήθη и на τῶν βαρβάρων πλήθη, кои се употребени претходно за Словените вкупно 12 пати.

Формулацијата κατὰ τῆς Σκλαυηνίας πληθῦος е невообичаена не само во рамките на Теофилактовата историја, но и генерално за византиските извори. Σκλαυηνῶν πλήθη се употребува често во

⁴⁶ Chrysos, *Settlements of Slavs*, 126 е на мислење дека и во случајот кога е употребена Склавинија „it is obvious that what is meant here is not a geographical or political unit but a group of people, the Slavene crowd.“ Курта се согласува принципиелно со тоа, но прави забелешка дека не секогаш *plethe* оди со војска, меѓутоа алтернативите што ги наведува се однесуваат исто на луѓе, а не на земја (Curta, *Theophylact*, 4, спореди и Gkoutzioukostas, *Sclavenia*, 3).

периодот од VI до VIII⁴⁷, и воопшто, πλήθος/πληθὺς е еден од најчестите термини што го придружуваат етнонимот Словени во тоа време. По смисла се однесува имено на луѓе (мноштво луѓе) и војска, а во случајот би бил употребен со географски поим во еднина. Никој друг византиски автор не употребува πλήθους со „Склавинија“, туку само со „Словени“. Кај Теофилакт исто, исклучувајќи го ова место во сите други слични ситуации (вкупно седум), се употребува Σκλαυηνῶν πλήθη.

Дали поимот ἰοσιῶελ во оригиналот

Σκλαυνία кај Теофилакт стои неприродно по повеќе основи. Ако е приставка – тоа е единствена и уникатна употреба во византиските извори генерално и кај Теофилакт конкретно. Ако е именка – тоа е уникатна и единствена употреба кај Теофилакт, но и воопшто во изворите од – VI/VII в. Како топоним таа воопшто не се вметува во терминологијата на Теофилакт Симоката и повторно е уникатна за времето. Употребата на πλήθους со *Склавинија* е уникатна за византиските извори во целина. Дали оваа многустрана уникатност и неприродност не сугерира, всушност, дека е во прашање нешто што го немало во оригиналот, а било вметнато / модифицирано подоцна кога поимот *Склавинија* како именка и топоним биле веќе во активна употреба? Тоа ми изгледа единствен начин да се заштити интерпретацијата на *Склавинија* кај Теофилакт како именка и како топоним.

⁴⁷ Освен кај Симоката (каде што го имаме седум пати) го наоѓаме и кај Прокопий (*Свод древнейших ἰωσῆμενх известῆий о славянах*, т. I, (I – VI вв.) (Москва 1994) (понагаму *Свод 1*), 195, 197, *ВИИИЈ*, 45, 49); Менандар (*Свод 1*, 319); во Чудата (Lemerle, *Les Plus Anciens*, I, 137, 5-9, 218, 9; *Свод 2*, 105, 120 (159), 125 (179), 127 (180), 157.); Теодор Синкел (*Свод 2*, 85); Патријарх Никифор (Nicerphori, Archiepiscopi Constantinopolitani, *Opuscula Historica*, ed. Carolus de Boor (Lipsiae, 1880), p. 58, 1, 148, 2, 3), Теофан - πολλά πληθε τῶν Σκλάβων (Theophanis, *Chronographia*, p. 364¹³⁻¹⁴, 433, 3)

Дополнителна светлина врз ова прашање може да фрли и прегледот на авторите, кои го користеле Теофилакт Симоката. Не само што никој друг пред него или во негово време не го користел поимот *Склавинија*, но и никој подоцна не го има преземено од кај него. Патријархот Никифор, кој ја создал својата историја како продолжение на делото на Теофилакт,⁴⁸ воопшто не го употребува поимот *Склавинија*. Теофан, кој, во втората деценија на IX в., користи повеќе пати „Склавинии“ и кој, својата информација за времето на Маврикиј, ја базира врз Теофилакт, на соодветното место не употребува „Склавинија“.⁴⁹ Теофан воопшто не употребува *Склавинија* во делот што го базира на Симоката и за прв пат ќе го употреби за настаните од 658 г. понатаму и само за просторот јужно од Дунав. Така, не само што немаме податоци дека Теофилакт го зел од некој друг поимот *Склавинија*, туку нема ниту знаци некој да го има земено од кај него!

Уште еден знак дека никој не позајмил *Склавинија* од Теофилакт е и различниот начин на кој се употребува подоцна од византиските автори од IX в. Кај Теофилакт би имале *Склавинија* во еднина – недефинирана област сочинета од повеќе „словенски области“, секоја со свој водач. Меѓутоа, во византиските извори се употребува главно множина, а во случаите кога е еднина⁵⁰ тоа се однесува до конкретна словенска област со свој водач, т.е. истото што Симоката го нарекува не „Склавинија“, туку *словенска област* или област на соодветен словенски водач, како Ардагаст.

---

⁴⁸ Cyril Mango, *Nicephori Patriarchae Constantinopolitani, Breviarum Historicum, Corpus Fontium Historiae Byzantinae*, XIII (Dumbarton Oaks, Washington, 1990), 7.

⁴⁹ Theophanis, *Chronographia*, 284, 6-25. Се разбира тоа може да се должи на воопштениот начин на кој го пренесува овој пасус, но тоа не го менува фактот – во делот базиран врз Теофилакт Теофан не употребува *Склавинија* воопшто.

⁵⁰ Dvornik, *La Vie de Saint Gregoire le Decapolite*, 61, 20-62, 4.

Четири од петте зачувани преписи на историјата на Теофилакт Симоката потекнуваат од еден и ист ракопис настанат во средината на X в. (Vaticanus Graecus 977). Тоа отвора реална можност поимот да бил додаден/модифициран, имено, во овој ракопис или пак да е продукт на едноставна грешка при препишувањето, која понатаму се пренела и во останатите. Сличен пример претставува модифицирањето на зборот Σκλαβηνῶν во Σκλαβηνῶν во препис на *Miracula* од X в. (Vaticanus Graecus 797).⁵¹ Имаме временско совпаѓање – се среќава на по само едно место во текстот, се употребува и во двата случаи во однос на некако поврзани – сојузни на Аварите Словени, кои би биле употребени за голем напад над Византија.

Се разбира тоа е можност која засега не може ниту да се докаже,⁵² а ниту да се исклучи. Една грешка/модификација при препишувањето сепак би можела да ја објасни подобро од другите две хипотези оваа повеќедимензионална невообичаеност на Σκλαυηνίας πληθύος.

Полесното и помалку проблематичното од двете понудени во науката објаснувања, според тоа, е дека *Склавинија* во τῆς Σκλαυηνίας πληθύος е придавка и еквивалент на Σκλαυηνῶν πλήθη, отколку специјално воведување на нов топоним. Единствен начин да се заштити тезата дека е во прашање именка е ако се прифати дека таа се јавува како резултат на модификација на оригиналниот текст, извршена во X в. Тоа, меѓутоа, освен што не може сигурно да се докаже, исто така би значело дека именката *Склавинија* оригинално не постоела во Историјата на Теофилакт Симоката. Употребата на *Склавинија* како именка и топоним во оригиналот изгледа прилично проблематично. Сето тоа ја поставува под сериозно сомнение проширената теза дека првата употреба на топонимот „Склавинија“ била кај Теофилакт Симоката.

⁵¹ Види Lemerle, *Les Plus Anciens ...I*, 130, 134,14, Curta, *Sklaviniai*, 88

⁵² Како што точно забележува Gkoutzioukostas, *Sklavenia*, 8

Stojko STOJKOV

“SCLAVINIA” IN THEOPHYLACT SIMOKATTA’S HISTORY

-SUMMARY-

In his article “Skлавenia” (“Σκλαυινια”) revisited”, Andreas Gkoutzioukostas included me in the debate on the question whether “Sclavinia” at Theophylact Simokatta’s History was an adjective or a noun, counting me among historians who support the second thesis. He did this through a free interpretation of my presentation at the Byzantine Congress in Belgrade in 2016: “The term Sclavinia – Byzantine invention or Western influence?” in which I did not take clear position on whether Theophylact’s “Sclavinia” is a noun or adjective. This article aims, not just to clarify my position on the raised question, but also to add some additional arguments through examination of terminology Theophylact used for Slavs.

The conclusion is that both interpretation of word “Sclavinia” as adjective and noun have their weak points. Therefore, alternative possibility is presented: that “Sclavinia” did not exist at all in the original of the History, but rather was a modification occurring in the 10th century in a similar way as in the case of The Miracles of Saint Demetrius. This is considered as only way to be defended interpretation of ‘Sclavinia’ in Theophylact’s texts we possessed as a noun, but it also means that there was not “Sclavinia” in the original text at all. The possibility of existing of noun “Sclavinia” in the original of Theophylact’s History is considered as unlikely.